

**TÜRKİYE'DE
MEDYA VE
İLETİŞİM
ÇALIŞMALARI
ÇALIŞTAYI**

II

4-5 MAYIS 2018

***BİR AKADEMİK ALANIN
KURUMSALLAŞMA ARAYIŞI
(1980-1992)***

**BİLİM
VE
SANAT
VAKFI**

MAM
MEDENİYET
ARASTIRMALARI
MERKEZİ

TÜRKİYE'DE MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ÇALIŞTAYI II

BİR AKADEMİK ALANIN KURUMSALLAŞMA ARAYIŞI (1980-1992)

PROGRAM AKIŞI

I. Gün - 4 Mayıs 2018 Cuma

- 09:30-10:00 Kayıt
- 10:00-10:30 **Açış ve Selamlama**
Hediyetullah Aydeniz
İshak Arslan
- I. Oturum
10:30-11:30 **Tecrübe Paylaşımı**
Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmaları: Otobiyografik Bir Anlatı
Nabi Avcı
Oturum Başkanı
Cengiz Anık
- II. Oturum
11:45-12:45 **Türkiye'de Sinema Tarihi Yazımı ve Sorunları**
Rıdvan Şentürk
Müzakereci-Oturum Başkanı
Peyami Çelikcan
- 12:45-14:30 Öğle Arası ve Yemek
- III. Oturum
14:30-15:30 **Vatanın Müstakbel Zimamdarlarının Terbiyesi" ve Türkiye'de 1980 sonrası İletişim Eğitimi Müfredatı**
Mehmet Emin Babacan
Müzakereci-Oturum Başkanı
Yücel Bulut
- IV. Oturum
15:45-16:45 **Medya ve İletişim Çalışmaları Bağlamında Kültür Tartışmaları (1980-1992)**
Tahsin Eren Sayar | Banu Sayar
Müzakereci-Oturum Başkanı
Haldun Narmanlıoğlu

II. Gün - 5 Mayıs 2018 Cumartesi

- V. Oturum
11:00-12:00 **Türkiye'de Popüler Müzik Araştırmalarının İletişim ve Medya Çalışmaları İçindeki Yeri**
Peyami Çelikcan
Müzakereci-Oturum Başkanı
Rıdvan Şentürk
- VI. Oturum
12:15-13:15 **Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmaları Tarihi Üzerine Bir Dönem Okuması: Bir Akademik Alanın Kurumsallaşma Arayışı (1980-1992)**
Hediyetullah Aydeniz
Müzakereci-Oturum Başkanı
Ali Murat Vural
- VII. Oturum
14:30-15:30 **1980-1992 Yılları Arası Reklam ve Halkla İlişkiler Lisansüstü Tez Çalışmalarının Teorik ve Metodolojik Açından İncelenmesi**
Betül Önay Doğan
Selma Serdaroğlu
Müzakereci-Oturum Başkanı
Abdullah Özkan
- VIII. Oturum
15:45-16:45 **Türkiye'de Sinema Çalışmalarının Yönelimleri Üzerine Notlar (1982-1992)**
Yusuf Ziya Gökçek
Müzakereci-Oturum Başkanı
Şükrü Sim
- 16:45-17:30 **Değerlendirme Oturumu**

Tebliğciler

Nabi Avcı | Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi (E)

Peyami Çelikcan | Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi

Rıdvan Şentürk | Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi

Betül Önay Doğan | Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Hediyetullah Aydeniz | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi

Mehmet Emin Babacan | Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi

Yusuf Ziya Gökçek | Dr., Marmara Üniversitesi

Tahsin Eren Sayar | Araş. Gör., Yalova Üniversitesi

Banu Sayar | Araş. Gör., Yalova Üniversitesi

Selma Serdardoğlu

Müzakereci-Oturum Başkanları

Abdullah Özkan | Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Ali Murat Vural | Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Cengiz Anık | Prof. Dr., Marmara Üniversitesi

Peyami Çelikcan | Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi

Rıdvan Şentürk | Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi

Yücel Bulut | Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Şükrü Sim | Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Haldun Narmanlıoğlu | Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi

Düzenleme Kurulu

Hediyetullah Aydeniz | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi

Yusuf Ziya Gökçek | Dr., Marmara Üniversitesi

İsa İlkay Karabaşoğlu | Bilim ve Sanat Vakfı, MAM

Türkiye’de Sinema Tarihi Yazımı ve Sorunları

Rıdvan Şentürk

Türkiye’de sinema tarihi yazımına, doğumundan yaklaşık 65 yıl sonra, 1960 yılından itibaren başlanmıştır: Sinema tarihi yazımında öne çıkan ve bir ilki gerçekleştiren iki isim, dünya sineması tarihi denemesiyle Zahir Güvemli ve ilk Türk sinema tarihi yazımı örneği veren Nijat Özön’dür. Daha sonraki yıllarda devam eden sinema tarihi yazımında öncelikle Ağâh Özgüç, Giovanni Scognamillo, Âlim Şerif Onaran, Burçak Evren gibi isimler dikkat çekmektedir. Söz konusu isimlerin Türkiye’de sinema tarihi yazımı ihtiyacını karşılamaya yönelik ilk örnekleri vermeleri ve bir tartışma zemini oluşturmaları dolayısıyla takdir edilmeleri gerekmektedir. Ancak Türkiye’de birçok alanda olduğu gibi, sinema tarihi alanında da, eleştirel bir şuurun gelişmediği, araştırmacıların genellikle daha önce yapılmış çalışmaları malzeme olarak kullandıkları ve yapılan yanlışları tekrar ettikleri, dil, belge, yöntem, sanat düşüncesi ve tarih felsefesi yetersizliğini dikkate almaksızın durum tespitine ve sürece yön vermeye yeltendikleri görülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında söz konusu isimlerin, sinema tarihi çalışmaları kadar, daha sonra yapılan, büyük bir bölümü tekrara dayanan çalışmalarda ortaya çıkan bakış açılarından kaynaklanan tarih yazımı sorunlarına da kaynaklık ettikleri görülmektedir. Yapılan tarih araştırmaları ve akademik çalışmaların büyük bir bölümünde, özellikle sinema tarihi yazımına öncülük etmeleri dolayısıyla Nijat Özön ve Gio-

vanni Scognamillo'nun yaklaşımlarının kalıp olarak benimsendiği, özetlenerek tekrar edildiği ve dolayısıyla aynı bakış açısının yöntemsal ve söylemsel hatalarına maruz kalındığı görülmektedir. Türk sineması tarihi yazımının ilk örneklerinde sergilenen, genellikle tarihsel toplumsal ve kültürel süreçlerden makaslanmış kronolojik, magazinsel, biyografik, ve bazen politik- manipülatif bakış açıları akademik araştırmalara kaynak teşkil etmiş ve nihayet üniversitelerin sinema ile ilgili bölümlerinde ezberci şablonik bir öğretim anlayışının yerleşmesine yol açmıştır.

Başka kelimelerle söylemek gerekirse, alternatif tarih yazımı örneklerine, yeni ve farklı bütüncül yaklaşımlara yakın zamana kadar pek rastlanmamaktadır. Günümüzde, önceki dönemlerin doğrusal-ilerlemeci, anlatısal makro-tarih anlayışı yerine doğrusal-ilerlemeci olmayan fakat zaman, mekan ve toplumsal kimlik ilişkisinden kopuk mikro-tarih örneklerine rastlanılmaktadır. Son dönemde az da olsa, mevcut sinema tarihi yazımı anlayışını sorgulayan ve yeni arayışlara işaret eden çalışmalara rastlansa da, bunlar daha çok makale düzeyinde kalmakta, kitaplık çapta bilimsel çalışmalara dönüşmemekte ve özellikle akademik çevrede yetkin bir tartışma zemininin oluşması için gerekli olan muhakeme sürecine yol açmamaktadır. Anlaşılan o ki, yetkin bir tartışma zemininin oluşturabilmesi için, akademik çalışmaların öncelikle Türk sinema tarihinin temel eserleri olarak kabul edilen örneklere yönelmesi, bütüncül yaklaşımların önünde engel teşkil eden tarih yazımı anlayışının yeniden eleştirel bir tavırla muhakeme edilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, **Türkiye’de Sinema Tarihi Yazımı Ve Sorunları** başlıklı çalışmamızda, sinema tarihi yazımının ülkemizde karşılaştığı sorunların kaynağına eğilmeye çalışacak, yeni ve farklı bütüncül yaklaşımların gereğine işaret edilecektir.

Anahtar kelimeler: Tarih yazımı, Türk sineması, estetik, tarihsel kimlik

“Vatanın Müstakbel Zimamdarlarının Terbiyesi”* ve Türkiye’de 1980 sonrası İletişim Eğitimi Müfredatı

 Mehmet Emin BABACAN

Cumhuriyetle birlikte Türkiye’nin Osmanlı bakiyesine ilişkin kavramsal ve kurumsal birikiminden uzaklaşması ve değişim isteği birçok unsur üzerinden okunabilir. Fakat hedeflenen değişim ve dönüşüm açısından eğitimin, özellikle de yükseköğretimin ayrı bir yeri söz konusudur. Zira Cumhuriyetle birlikte başlayan diğer devrimlerin yanı sıra, eğitim alanında gerçekleştirilen devrimin (Tevhid-i Tedrisat 1924) de temel amacı var olan yerleşik anlayışın meşruiyet krizine uğratarak; yeni olanın yani devrimlerin yerleşik hale getirilmesi amacını taşımaktadır. Söz konusu bu amaç devletin okullarında okuyacak olan çocukların ve gençlerin yaşanan değişimi içselleştirerek, Cumhuriyetin temel ilkelerini benimseyecek ve onları geleceğe taşıyacak olması anlamı taşımaktadır.

Cumhuriyet döneminde yükseköğretim alanında düşünsel ve kurumsal anlamda farklı dönemlerde kimi değişimler yaşansa da, en önemli ve yapısal dönüşüm 12 Eylül 1980 sonrası yaşanır. (YÖK-1981) Yükseköğretim Kurulu'nun kurulması ile birlikte yükseköğretim kurumları olan üniversitelerin tek çatı altında toplanmaları gerçekleşmiş olur. Ayrıca Cumhuriyetin temel ilkelerinin yükseköğretim kurumları tarafından benimsenerek yerleşik hale gelmesindeki hayati rolünün kurumsallaşması için de önemli bir adım atılmış olur. Bu durumu YÖK'ün kurucusu ve ilk başkanı olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı (1985, s. 667) şöyle ifade etmektedir; "Yükseköğretim Reformu Atatürk'ün 1933'teki Üniversite reformundan esinlenerek gerçekleştirilmiştir".

YÖK kurucu başkanı Doğramacı'nın YÖK'ün temel felsefi ve işlevine ilişkin perspektifini hayata geçirecek olan dönemin önemli üniversitelerinden; Marmara, İstanbul, Ankara, Gazi ve Anadolu Üniversiteleri ve bu üniversitelerin özellikle Basın-Yayın Yüksek Okullarına önemli bir misyon yüklenmiştir. Üniversitelerin diğer bölümleri ve disiplinlerinin de hiç kuşkusuz Cumhuriyet'in ve YÖK'ün temel değerlerini benimsediği ve bu misyonu yüklediği belirtilebilir. Ancak özellikle 12 Eylül sonrası YÖK'ün temel değerlerinin taşıyıcı rolünü üstlenen alanların başında "iletişim eğitimi" gelmektedir.

İletişim eğitiminde 1980 sonrası Yüksekokul müfredatlarında yer alan derslerin temel karakteristiği, Cumhuriyetin temel ilkeleri olarak kurumsallaşan Kemalizm ile Cumhuriyet'e kaynak teşkil ettiği düşünülen Batı merkezli

bir model olduğu şeklidir. Örneğin yukarıda isimleri belirtilen bazı üniversitelerin Basın Yayın Yüksekokul müfredatlarında 4 yıl boyunca ve her dönem yer alan Atatürk İlke ve İnkıpları dersinin yanı sıra, YL ve doktora tezlerine konu olacak bir iletişim tasarımı/modeli fikri mevcuttur. Bu durum 1986 yılında Nabi Avcı'nın "İletişim Düşüncesinin Gelişimi- Eğitim Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi" başlıklı doktora tezinin önsözünde tez danışmanı olan Prof. Dr. İnal Cem Aşkun iletişim eğitiminin temel felsefesine ilişkin 'bir iletişimci meslek kişiliğinin" yetiştirilmesi şeklinde yansıdığı görülmektedir. Ayrıca, yaşadığımız toplumda böyle bir kişiliğin yetiştirilmesinde her zaman uyum içinde olması gereken temel kişilik yapısının, kuşkusuz **Atatürkçü Toplumsal Kişilik**' olduğunu belirtmektedir. Özetle bu çalışmada 1980 sonrası Marmara, İstanbul, Ankara, Gazi ve Anadolu Üniversiteleri ve bu üniversitelerin Basın-Yayın Yüksek Okulları müfredatları üzerinden "iletişim eğitimi" ne ilişkin dönemsel bir okuma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, iletişim eğitimi, Basın Yayın Yüksekokulu,

* Bu ifade, YÖK kurucu başkanı Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın "Atatürk ve Eğitim" (1985) isimli makalesinden alınmıştır.

Türkiye’de Medya ve İletişim Çalışmaları Bağlamında Kültür Tartışmaları (1980-1992)

 Tahsin Eren SAYAR | Banu SAYAR

Toplumsal yaşamla birlikte ortaya çıkan kültür süreci, her dönemde insanların hayatına doğrudan etkilerde bulunmuştur. Tüm dünyada yaşanan değişimler, kültürel gelişmeleri etkilerken, kültür kavramı da toplumda yer alan birçok olgu ile doğrudan ilişki içerisinde olmuştur. Kitle iletişim araçlarının gelişim süreciyle birlikte hızlanan kültür alışverişi, toplumların yapılarında bir takım değişimler yaparken bu durum birçok düşünür ve aydın tarafından tartışıla gelmiştir. 1980 sonrasında Türkiye’de YÖK’ün kurulmasıyla yükseköğretim sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Medya ve iletişim eğitimi ve çalışmaları ise bir İletişim Bilimleri Fakültesi ve beş Basın Yayın Yüksek Okulu’nun kurumsal çatısı altında yapılmaya başlanmıştır. Uydu teknolojisinin televizyon yayıncılığında kullanımı gibi teknolojinin medya ve iletişim sektöründeki dönüşüme etkisi ve Türkiye’nin kendi iç tartışmalarıyla birlikte medya ve iletişim çalışmaları kapsamında “kültür” konusu ile ilgili çeşitli çalışmaların ve tartışmaların yapıldığı görülmektedir. 1980’li yıllar, Türkiye’de kültürel anlamda birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Öncelikle 1980 darbesi sonrasında liberalleşme akımı popüler kültür kavramının toplumumuzda daha hızlı bir şekilde hissedilmesine neden olmuştur. Bu dönemde birçok Türk akademisyen ve düşünür, ortaya çıkardığı eserlerde bu konulara eğilmiştir. Ele alınan çalışma kapsamında ,Türkiye’de 1980-1992

dönemi arasındaki medya iletişim çalışmaları ile özellikle kitle iletişim araçlarının kültürel alanda oluşturduğu değişimlere yönelik tartışmalar tespit edilmeye ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda özellikle akademik çalışmalar merkeze alınarak hazırlanan doktora tezleri ve onun dışında doğrudan kültür ve iletişim ilişkisini ele alan bazı eserler tespit edilerek çeşitli boyutlarıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Ertuğrul Özkök (İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü ile Sanat, İletişim ve İktidar), Nabi Avcı (Kitle Kültürü: Enformatik Cehalet), Deniz Güler (Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları İle Bir Model Önerisi), Ünsal Oskay (Çağdaş Fantazya: "Popüler Kültür Açısından Bilim-kurgu ve Korku Sineması"), Emre Kongar (Kültür ve İletişim), Ahmet Haluk Yüksel (Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları), Meral Özbek (Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski) ve Ahmet Oktay'ın (Yazın İletişim İdeolojisi, Kültür ve İdeoloji) medya ve iletişim çalışmaları kapsamına girdiğini düşündüğümüz çalışmaları üzerinde durulmuştur.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte artan modernleşme hamleleri sık sık yaşanan askeri darbeler ile sekteye uğratılsa da özellikle 1970'li yıllar sonrasında çalışmalar yapan bir çok düşünür, kültürel etkiler ve medya ilişkisine yönelik önemli çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Ele alınan çalışma kapsamında 1980 sonrası yapılan kültürel çalışmalarda, Türkiye'deki kültür-medya ilişkisine yönelik önemli ip uçlarının yer aldığı görülmektedir.

Bu çalışmada üzerinde duracağımız metinlerin merkezi

kavramları iletişim, kültür ve medya olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı entelektüel gelenek içinde değerlendirilebilecek isimler ve farklı düşünce dünyalarına sahip olduğu düşünülen isimler olmasına rağmen hemen hemen tüm isimlerin ortak kanaati, kitle iletişim araçlarının kültürel değişimlere yol açtığı, değişimin boyutunun daha çok olumsuz olduğu sonucuna ulaştıkları ve bu değişimleri eleştirdikleri, arzu edilen kültürel yapının oluşturulması için alternatif önerileri gündemlerine aldıkları görülmüştür. 1980’li yıllardaki siyasal ve ekonomik yapılar da dikkate alındığında yukarıda adı geçen isimlerin, kültür ve iletişim araçları ilişkisini ele almalarında temelde benzer bir düşünce sistemine sahip oldukları düşünülmektedir. Farklı ideoloji ve düşünce sistemindeki isimlerin temelde aynı eleştirilerde bulunması, kitle iletişim araçlarının kültürel anlamda yarattığı değişimlerin toplumda oluşturduğu ortak etkilere dayandığı düşünülmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmalarda ortak konuların ele alınması ve ortak düşüncelerin ortaya çıkarılması bir tesadüften ziyade bir çözüm arayışı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Medya ve İletişim,
Kültürel Tartışmalar, Türkiye’de medya ve iletişim çalışmaları

Türkiye’de Popüler Müzik Araştırmalarının İletişim ve Medya Çalışmaları İçindeki Yeri

 Peyami Çelikcan

Türkiye’de iletişim ve medya çalışmaları alanında genellikle gazete, radyo, sinema ve televizyon üzerine odaklanan ve söz konusu medya türlerine ait içeriklerin toplumsal etkilerini analiz etmeye çalışan araştırmalar ağırlık kazanmıştır. Bu araştırmalar içinde popüler müzik çok sınırlı olarak yer alabilmiştir.

Bu kapsamdaki ilk örnek, Uygur Kocabaşoğlu’nun Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (1980, A.Ü. SBF yayınları) adlı doktora tez çalışmasıdır. Doğrudan olmasa da radyo-müzik ilişkilerine yer verilen bu araştırmada Kocabaşoğlu, Cumhuriyet dönemindeki kültür politikaları içinde müziğin yerini radyo üzerinden inceler ve çok önemli veriler paylaşır. İlk kuşak iletişim akademisyenlerinden olan Kocabaşoğlu’nun bu dolaylı araştırmasından sonra, aynı kuşak içinde yer alan Ünsal Oskay’ın Müzik ve Yabancılaşma-Aristo, Huizinga, Adorno Üzerine Bir Ön Çalışma (1982, Dost Yayınları) adlı kitabı dikkat çeker. Oskay’ın bu kitabı popüler müzik alanına kavramsal ve kuramsal bir çerçeve oluşturur. Frankfurt Okulu’nun yaklaşımları doğrultusunda popüler müziği tartışan Oskay’ın bu çalışması kuramsal bir çalışma olarak sonraki çalışmalara katkı sağlamıştır.

Oskay’ın ortaya koyduğu kuramsal yaklaşımlar, Meral Özbek’in Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski (1991, İletişim Yayınları) adlı doktora tezinde daha da

geliştirilir ve Orhan Gencebay Arabeski'nin analiz edildiği en kapsamlı popüler müzik araştırması özelliği kazanır. Özbek'in kitabında da sözünü ettiği gibi, popüler müzik üzerine, üstelik arabesk müzik üzerine bir doktora tezi yazmak fikrinin kabul görmesi bile uzun tartışmalar sonucunda gerçekleşir. Aslında bu tartışmalar iletişim ve medya çalışmaları alanında bir kırılma noktası olur. Sadece popüler müzik üzerine değil, popüler sinema filmleri, popüler televizyon dizileri üzerine de doktora ve master tezlerinin yazılmaya başlandığı bu dönem, Frankfurt Okulu'nun ve İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolünün kuramsal yaklaşımları üzerinden Türkiye'de popüler kültürün bütün unsurlarının analiz edildiği bir dönem olur.

Nazife Güngör'ün Arabesk-Sosyokültürel Açından Arabesk Müzik (1993, Bilgi Yayınevi) adlı kitabı da bu dönemin bir ürünü olarak dikkat çeker. Güngör bu çalışmasında genel olarak Arabesk müziği inceler. Böylece popüler müzik çalışmalarında arabesk müzik önemli bir araştırma konusu olmaya başlar. Yok sayılan, küçümsenen, yoz bulunan bu müzik türü akademik dünyanın ilgi alanına bu iki öncü çalışmayla girmiş olur.

Bu alandaki literatüre, Popüler Müzik-Medya İlişkileri Açısından Müzik Videosu ve Televizyonu (1994) başlıklı doktora tezimle ben de katkıda bulunmaya çalıştım. Uluslararası ve ulusal düzeyde popüler müziğin gelişimini karşılaştırmalı olarak ele aldığım bu çalışmada endüstrileşme sürecinde müziğin uygulanım ve kullanımında yaşanan değişimi araştırdım. Popüler müziğin giderek bir görsel deneyime dönüşme sürecini incelediğim bu çalışma aynı

zamanda Türkiye’de modernleşme ve müzik ilişkilerinin de irdelendiği bir çalışma özelliği kazandı.

90’lı yıllar boyunca bu alanda çeşitli tezler ve makaleler yazıldı. Popüler müzik, popüler müzik türleri, müzik videoları, müzik televizyonları akademik araştırmalara daha fazla konu olmaya başladı. Bu çalışmalar aslında sadece popüler müziğe değil, popüler kültüre yönelik akademik ilgiyi arttırmış oldu.

“Türkiye’de Popüler Kültür Araştırmalarının İletişim ve Medya Çalışmaları İçindeki Yeri” başlıklı bu bildiri, alandaki öncü çalışmaları ve yaklaşımları tartışmayı amaçlamaktadır. Temel olarak popüler müziğin Türkiye’de farklılaşan gelişimi modernleşme ekseninde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Popüler Müzik Araştırmaları, İletişim ve Medya Çalışmaları, popüler kültür, modernleşme ve müzik

Türkiye’de Medya ve İletişim Çalışmaları Tarihi Üzerine Bir Dönem Okuması: Bir Akademik Alanın Kurumsallaşma Arayışı (1980-1992)

 Hediyeullah Aydeniz

Bir akademik çalışma alanı (veya bir disiplin) olarak medya ve iletişim çalışmaları tarih yazımı, başta İngilizce konuşan dünya olmak üzere, 1980’lerden bu yana iletişim akademiasının gündeminde olan konulardan birisidir.

Bu tür bir tarih yazımının artan oranda akademinin gündemine girmesi ve disiplin jeneolojilerinin-soykütüklerinin yazılma yönelimleri, Susan Hekman'ın üniversiteler krizi, Pual Berman'ın ise "entelektüel kriz" olarak nitelendirdiği 20.yüzyılın ikinci yarısında modern üniversite sistemiyle ilgili gelişmelerin bir parçası olarak görülebilir. Bu durumun iletişim çalışmaları tarih yazımına yansımalarıyla ilgili Karin Wahl-Jorgensen (2004, s. 548) kamudan üniversitelere tahsis edilen bütçe kesintileriyle beraber her bir disiplinin kendi varoluşunu gerekçelendirmek ve meşruiyetini güçlendirmek için alan tarih yazımına yönelmesi önemli bir konu haline gelirken, henüz çok genç sayılan, rüştünü ispatlamamış (untenured discipline) müstakil bir akademik çalışma alanı haline gelmek için medya ve iletişim çalışmalarında da benzer çabaların başladığını belirtmektedir.

Türkiye açısından ise modernleşme deneyimi, bu süreçle başlayan medya ve iletişim sektörünün birikimi, üniversite bünyesinde bu alanla ilgili eğitimin başlaması ve devamında üniversite-içi ve dışında ortaya konulan bilgi birikiminin ve akademik çalışmaların bir bütün olarak ele alınmasını da içerecek şekilde alanın uygun bir tarih yazımı nasıl olabilir ve nasıl olmalıdır sorularına cevap aranması çabasının yeni bir konu olduğu söylenebilir. Türkiye'de medya ve iletişim çalışmalarının "akademileşmesi" ve üniversite bünyesinde kurumsallaşma arayışı noktasında baktığımızda yıldan yıla giderek artan bir kamu desteği ve sonrasında da vakıf üniversitelerinin yüksek öğretim sistemine dahil olması ile büyüyen bir akademik yapı söz

konusu. Ancak İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde 1950’de kurulan Gazetecilik Enstitüsü ile başlayan medya eğitimi dikkate alındığında 78 yıl, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde 1965’te açılan ilk dört yıllık Basın Yayın Yüksek Okulu ile başlayan iletişim eğitimi dikkate alındığında ise 53 yıllık deneyime ve birikime sahip Türkiye’deki medya ve iletişim çalışmalarının tarih yazımı, henüz başlangıç düzeyindedir. Medya ve iletişim çalışmaları tarih yazımının teorik ve metodolojik temellerinin ortaya konulması, yazılması veya yeniden tanımlanmasıyla ilgili çabalar bir yana Türkiye “alan hafızası”nın dökümantasyon düzeyinde dahi olsa ortaya çıkarılmasının daha başlangıç düzeyinde olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

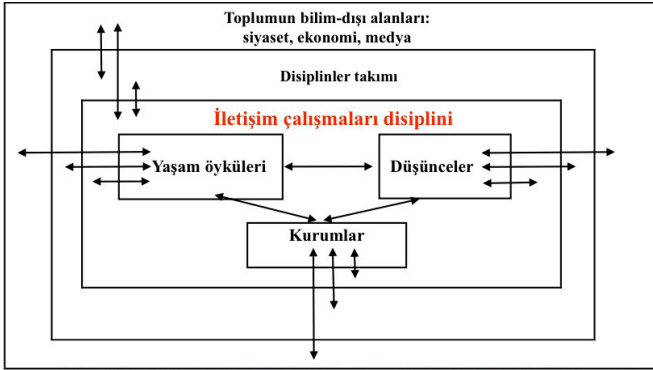
Hem alan tarih yazımının hem de buna ilişkin teorik ve metodolojik tartışmaların başlangıç düzeyinde olmasının getirdiği zorluğu gözardı etmeden üniversite bünyesindeki ilk kurumsal yapılanmayı esas alarak Türkiye’de medya ve iletişim çalışmaları tarihini, üç döneme ayırarak inceleyebiliriz: doğuş (1950-1980), *kuruluş-kurumsallaşma arayışı* (1980-1992) ve *kurumsallaşma* (1992-).

Bu çalışmada tarihsel sosyolojik yaklaşımdan yararlanarak 1980-1992 arası dönemin Türkiye’inde medya ve iletişim çalışmalarının durumu incelenecektir. Bir akademik çalışma alanı veya bir disiplin olarak medya ve iletişim çalışmalarının 1980-1992 yılları arasında Türkiye’deki birikimi üzerine durmanın kendisi, aynı zamanda alan tarih yazımının nasıl olabileceği ve olması gerektiği sorularını da gündeme getirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, alan tarih

yazımının hangi yaklaşımla nasıl olabileceği veya olması gerektiği noktasındaki teorik ve metodolojik sorunlara kısaca işaret edilecek ancak Löblich ve Anderas Matthias Scheu'nun medya ve iletişim tarih yazımı için geliştirdiği bir model çerçevesinde 1980-1992 yılları arası dönemde alanın Türkiye'deki durumu ele alınacaktır.

İletişim çalışmaları tarih yazımı için Löblich ve Scheu'nun geliştirdiği model, iletişim çalışmalarının gelişimini sistematik ve şeffaf bir şekilde analiz etmeye yardımcı olacak bir araştırma kategorileri sistemini ortaya koymaktadır. Model, disiplinler tarih yazıcılığına sistemik bir şekilde sosyal ve bilişsel faktörleri birlikte dahil etme, bir disiplinin gelişiminin karşılıklı ilişki içinde olan ve zamanla değişen düşünceler, bireysel yaşam öyküleri (biyografiler) ve kurumlar tarafından biçimlendirildiğini varsayar. İletişim çalışmaları tarih yazımında şimdiye kadar hakim olan müstakil yaklaşımlar olarak biyografik araştırmalar (biyografik tarihler-yaşam öyküleri), belli düşünce ve teorilerin gelişimi (entelektüel tarihler) ve bilimsel organizasyonlar ve kurumsal oluşumlar tarihi (kurumsal tarihler) çabalarını da kapsayan daha geniş bir çerçevede bir tarih okuması ve yazımı arayışı söz konusudur. Löblich ve Scheu'nun modeli, *entelektüel* (bilişsel gelişmeler, teoriler, paradigmalar, araştırma problemleri, yöntemler), *biyografik* (bilim insanlarının hayatı, kişilikleri, çalışmaları, siyasi, sosyal ve dini yönelimleri) ve *kurum* (bilimdeki kurallar seti ve organizasyon: üniversite-içi ve dışı, medya endüstrisi, bilimsel dernekler, araştırma kaynakları, okuma kitapları, dersler) tarihlerini birbirinin tamamlayıcısı olarak görmektedir. Medya ve iletişim çalışmalarının içinde yer aldığı sosyal

ve beşeri disiplinler içinde (disiplinler takımı), alana kaynaklık eden disiplin (ana), komşu ve rakip disiplinleri de içeren bilimsel alanın ve siyasi, ekonomik ve medya gibi toplumun bilim-dışı alanlarıyla karşılıklı ilişkisini de dikkate alarak bilimin tarihsel sürecinin karmaşıklığını ortaya koymayı vaad etmektedir. (Bk. Löblich, Scheu, 2011).

İletişim Çalışmaları Tarihi İçin Bir Model - Maria Löblich ve Andreas Matthias Scheu

Bu çerçevede yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasıyla (YÖK'ün kurulması), 1980'li yıllar Türkiye'sinde medya ve iletişim eğitiminde kurumsal olarak bir standartlaşma sağlanmış ve lisansüstü programların başlatılmasıyla eğitimden araştırmaya geçiş süreci hızlanmıştır. Bu durum, medya ve iletişim çalışmalarının siyaset bilimi, hukuk, iktisat ve eğitim bilimlerinin kurumsal çatısı ve şemsiyesi altında 1980 öncesinde yürütülmesini geride bıraktıracak bir evreye geçişi mümkün kılmıştır. Bu da aslında medya ve iletişim çalışmalarının hem kurumsal yapılanma hem de disiplinler gelişme açısından müstakil bir akademik çalışma zeminine kavuşmasını sağlayan önemli adımlardan birisidir. Türkiye'de ve yurt dışında doktoralarını tamamlayıp

akademide yer alan ilk kuşak hocalar (yaşam öyküleri, biyografik tarih) ile yaptıkları çalışmalar, disiplinler olarak alanı tanımlamaya ve geliştirmeye yönelik çabalar (düşünceler, entelektüel tarih), alanla ilgili ilk akademik toplantıların yapılması (sempozyum), dergilerin yayımlanması (Kurgu, İletişim) ve yükseköğretimdeki kurumsal dönüşüm, medya ve iletişim çalışmalarının Türkiye’de kurumsallaşma arayışını hızlandırmıştır. Bir akademik çalışma alanı olarak medya ve iletişim çalışmalarının kurumsallaşma arayışına etki eden ve karşılıklı ilişki içinde olduğu bilim-dışı alanlar açısından da darbe sonrası Türkiye gerçeğiyle beraber dönemin ekonomik, siyasi gelişmeleri ile medya ve iletişim sektöründe yapısal denilebilecek değişimlerin de alan tarihi açısından dikkate alınacağı bir okuma ile fakülte öncesi bir dönem olarak 1980’li yıllar Türkiye’sinde medya ve iletişim çalışmaları ile ilgili ulaşılan sonuçlar üzerinde bir tartışma ve değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: medya ve iletişim çalışmaları, Türkiye’de medya ve iletişim, tarih yazımı, basın yayın yüksekokulu

1980-1992 Yılları Arası Reklam ve Halkla İlişkiler Lisansüstü Tez Çalışmalarının Teorik ve Metodolojik Açından İncelenmesi

 Betül Önay Doğan | Selma Serdaroğlu

1980 sonrasında Türkiye serbest piyasa ekonomisiyle yeni bir sürece girmiştir. Ekonomik ve toplumsal dönüşümün bir uzantısı, medya alanındaki değişimlerde de gözlenmektedir. Yeni medya işletmeleri farklı alanlarda da çalışan kompleksler haline gelmiştir. 1980'li yılların sonlarına doğru kamunun televizyon yayıncılığındaki tekeli de kalkarak ilk özel televizyonlar yayın hayatına başlamıştır. Medya ve ekonomideki bu değişim halkla ilişkiler ve reklam uygulamalarının da gelişmesine ve toplum içine yerleşmesine neden olmuştur.

Türkiye, televizyonda reklam yayınıyla 1972 yılında TRT üzerinden tanışmış ve 1989 yılına kadar reklam yayınlamak isteyenler için tek adres olarak hizmet vermiştir. Bu sebeple TRT televizyon üzerinde reklam uygulamalarını şekillendiren hatta tanımlamalarına etki eden tek kurum olmuştur. 1980'lerden sonra Türkiye'de reklam uygulamaları adına yaşanan bir başka gelişme uluslararası reklam ajanslarının Türkiye'ye gelişlerinin ivme kazanmasıdır. Bu durum reklam alanında uluslararası tecrübenin sektöre yansımalarına etki etmiştir. Halkla ilişkiler alanına bakıldığında 1980'li yılların özellikle kamu alanında kurumsallaşma yılları olduğu söylenebilir. 1984 yılında Bakanlar Kurulu'nca çıkarılan kararnamelerde, bakanlıklarda halkla ilişkiler danışmanlıklarının yer almaya başlaması ve görevlerinin tanımlanması buna örnek gösterilebilir.

Reklam ve halkla ilişkiler uygulamalarının pratik düzemi-
ledeki yapısına koşut olarak öncelikle halkla ilişkiler ve
reklam çalışmalarını akademik anlamda da iletişim bilimi-
le alakalı diğer alanlardan ayrışmaya başlamıştır. Türki-
ye'nin ilk iletişim fakültelerinden birisi olan İstanbul Üniver-
sitesi İletişim Fakültesi'nin tarihi diğer iletişim fakültelerinin
tarihsel gelişimleriyle paralellik göstermesi ve halkla ilişki-
ler ve reklam alanındaki akademik gelişmeye ışık tutması
açısından örnek verilebilir ([http://iletisim.istanbul.edu.tr/
tr/content/fakultemiz/tarihce](http://iletisim.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/tarihce)); kurulduğu 1950 yılından
1980 yılına kadar Enstitü statüsüyle hizmet veren İstanbul
Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1980 yılından itibaren
yüksekokul statüsüne kavuşmuştur. 1980-1982 tarihleri
arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik
ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu adını almış, 2547 sayılı
Yüksek Öğretim Kanunu'ndan sonra 1982 yılında İstanbul
Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı Basın Yayın Yüksek
Okulu adı ile faaliyetini sürdürmüş ve bu tarihten itibaren
eğitim süresi dört yıla çıkmıştır. 1983-1984 eğitim öğre-
tim yılında basın-yayın alanında "Doktora" öğretimine
de başlanmış, böylelikle kendi öğretim elemanlarını yeti-
ştirme imkanına sahip olunarak yüksekokula 5 araştırma
görevlisi alınmıştır. Yüksekokul'da öğretim 1989 yılına
kadar "Gazetecilik ve Halkla İlişkiler" ve "Radyo Televiz-
yon" adı altında iki bölümde yapılırken 1989 yılından iti-
baren Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümleri birbirinden
bağımsız bölümler haline getirilerek, öğretim "Gazeteci-
lik", "Tanıtım ve Halkla İlişkiler", "Radyo Televizyon" adı
altında üç bölümde yapılmaya başlanmıştır.

Bu bilgiler ışığında çalışma pratik uygulamalarda ve akademik hayatta kendi yerini tanımlamaya çalışan halkla ilişkiler ve reklam alanının lisansüstü tezlerde izini sürmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla 1980 – 1992 yılları arasında halkla ilişkiler ve reklam alanında onaylanmış tezlerin; YÖK ulusal tez merkezinde okuyucuya açık olup olmaması, hangi diploma programı altında yazıldığı, üniversiteler, yazarların ve danışmanların isimleri, danışmanların unvanları, tezin başlığı, konuları, tez kapsamında araştırma yapılıp yapılmadığı, kullandıkları yöntemleri, evren ve örneklemi, tezlerde incelenen kurumların türlerinden hareketle tezler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkla İlişkiler, reklam, lisansüstü tez, Türkiye’de medya ve iletişim çalışmaları

Türkiye’de Sinema Çalışmalarının Yönelimleri Üzerine Notlar (1982-1992)

 Yusuf Ziya Gökçek

Türkiye’de 1970’lerin ortasından itibaren sinemanın üniversitelerde ders müfredatına girmesi lisansüstü düzeyde çalışmaları başlatan önemli bir öncüdür. Aynı zamanda 1980’li yılların sonunda hızlanan fakülteleşme çabaları sinemanın lisansüstü düzeyde de çalışılmasına istikrarlı bir biçimde destek sağlamıştır. 1975’te bir nevi “ulusal sinemacılar akademisi”ne dönüşecek olan Mimar Sinan Üniversitesi’ne bağlı Sinema-TV Enstitüsü Sami Şekeroğlu öncülüğünde kurulmuştur. 1977’de iletişim eğitimine baş-

layan Eskişehir İdari ve Ticari Bilimler Akademisi daha sonra Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'ne dönüştürülmüştür. Bu, aynı zamanda sinema akademisi içinde Güzel Sanatlar Fakültesi ve İletişim Fakültesi şeklinde bir ayrışmayı ortaya koymuş ve buralarda yazılacak olan tezler açısından da teknik açıdan farklılık oluşturmuştur.

Medya ve iletişim çalışmaları kapsamında değerlendirdiğimiz sinema ile ilgili ilk lisansüstü çalışmalar olan 1968 yılında Âlim Şerif Onaran'ın hazırladığı "Sinematografik Hürriyet" başlıklı doktora tezi ve 1978'de kabul edilen Nilgün Abisel'in "Türk Sinemasının İşleyişi ve Sorunları" başlıklı doktora tezi, sinema akademisi öncesi alana uzun süre hamilik eden Ankara Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Basın Yayın Yüksek Okullarının fakülteye dönüşmesi öncesi sürece odaklanan bu çalışma, 1980-1992 yılları arasında sinema alanında Türkiye'de hazırlanan tezlerin özetleri, bulunabilen tezlerin tam metin içerikleri ve izlenimleri merkeze alınacaktır. Tamamlanan doktora tezleriyle iletişim araştırmaları olarak iletişim literatürüne katkı sağlayan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi yanında, 1982'de Yüksek Öğretim Kanunu'nun devreye girmesiyle birlikte yeni bir yaklaşım biçimi uygulamaya konulmuş bulunmaktadır. Anılan kanunla birlikte kurulan sosyal bilimler enstitülerinin bünyesinde disiplinlerarası iletişim anabilim dalı, iletişim alanında Türkiye'de yapılan lisansüstü çalışmalara yön vermeye başlamıştır (Tokgöz, 2006:3).

Türkiye'de var olan basın yayın yüksekokulları 1992 yılı itibarıyla fakülteye dönüşerek sinema eğitimi yedi üniver-

sitede verilmeye başlanmıştır. Bu gelişim süreci sinema yazınına ilişkin birikimi arttırmış ama alana tek katkıyı yalnızca ilgili ana bilim dalları vermemiştir. Sosyal bilimler alanında pek çok ana bilim dalı da çalışma konularıyla sinemayı ilintilendirerek literatürün pek çok veçhesiyle tartışılmasına ve anlaşılmasına imkân sağlamıştır. Bu yönüyle 1980-1992 yılları arasında yalnızca sinema kürsülerinin değil diğer ana bilim dallarında üretilen tezler de kapsama dâhil edilecektir.

Bu çalışma, 1985 yılı itibariyle sinemanın da üzerine akademik çalışmalar yapmaya değer bulunan bir alan olmaya başlanmasıyla birlikte hazırlanan lisansüstü tezlerinin niteliklerine ilişkin veriler üzerinden alanın karakteristiği ve temayülleri somut bir biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir. Tezlerin önemli kısmının erişime kapalı olması veyahut ilgili üniversitelerin kütüphanelerinde bulunması çalışmamızın kısıtını oluşturmaktadır. Bu sınırlılık erişilemeyen tezlerin özetlerini merkeze almamıza da neden olacaktır. Çalışmada ayrıca Türkiye’de sinema alanında yapılan yüksek lisans ve doktora düzeyinde tezlerin sinema çalışmaları açısından araştırma alanları, beslendikleri düşünsel kaynakların tespiti, kuramsal zeminleri, coğrafya olarak nereleri kapsadıkları, anahtar kelimelerinin ne olduğuna ilişkin veriler bulunup genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sinema Akademisi, Sinema Tezleri, Akademik Sinema, Türkiye’de medya ve iletişim çalışmaları

NOTLAR

NOTLAR

.....

NOTLAR

BILIM
VE
SANAT
VAKFI

Vefa Cad. No: 41
Fatih-İSTANBUL
0 212 528 22 22
www.bisav.org.tr
sam@bisav.org.tr

   bisavorgtr bisavorgtv